

СЕКЦІЯ 4. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ

Базилевич О. М.

*студентка магістратури юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету
м. Тернопіль, Україна*

У сучасних умовах у світі активно розвивається практика альтернативного вирішення правових конфліктів без звернення до класичних судових процедур, зокрема одним із способів, що широко застосовується у європейських країнах, є медіація. Медіація розглядається як один із альтернативних способів вирішення економічних конфліктів та як особлива форма посередництва при врегулюванні господарських спорів, що виникають між учасниками господарських відносин.

В Україні медіація в господарському процесі перебуває на стадії становлення. Основними проблемами запровадження інституту медіації в Україні є такі: відсутність нормативно-правової бази щодо її регулювання та низький рівень обізнаності населення щодо можливості позасудового порядку вирішення господарських спорів. Проте, беззаперечно, можна стверджувати, базуючись на світовому досвіді, що в Україні запровадження інституту медіації дозволить розвантажити суди загальної юрисдикції, господарські та третейські суди.

Окремі питання визначення поняття, ознак медіації та теоретичних аспектів її застосування як альтернативного способу вирішення спорів досліджувались, зокрема, у працях таких науковців: Н. Бондаренко-Зелінської, Г. Єрьоменко, К. Канишевої, Л. Момот, Ю. Притики, Д. Проценко, Ю. Сліпченко, Г. Ульянкової та інших. Проте актуальні питання впровадження практики вирішення господарських спорів у позасудовому порядку, зокрема за участю медіатора, не зазнали достатньо широкого висвітлення у вітчизняних наукових дослідженнях.

Метою наукового дослідження є проведення узагальнення наукових положень і теоретичного огляду нормативно-правового регулювання інституту медіації в законодавстві України, а також визначення переваг процедури медіації, перспектив її впровадження в господарський процес в Україні.

Серед науковців панують різні погляди на медіацію. І. Решетникова пропонує розглядати медіацію як форму примирення сторін, у ході якої нейтральна особа, добровільно обрана сторонами (виходячи з її компетенції та авторитету), проводить переговори. В. Яковлев медіацію розглядає як діяльність фахівця з урегулювання суперечок у рамках переговорів сторін спору з метою укладення між ними мирової угоди. М. Гвоздарева розглядає посередництво (медіацію) як процедуру, спрямовану на мирне вирішення конфлікту, усунення його причин і наслідків, яка може бути завершена досягненням угоди.

На нашу думку, медіація – це процес позасудового врегулювання суперечок, які виникають у сфері господарського, цивільного, трудового, адміністративного, кримінального та міжнародного права, за допомогою третьої незацікавленої особи – медіатора.

Чинне процесуальне законодавство України відносить посередництво до альтернативних способів вирішення спорів, і передбачає можливість застосування примирної процедури до, під час або замість звернення до суду. Відповідно до ст. 124 Конституції України, судочинство в Україні здійснюється виключно судами. Згідно зі ст. 55 Конституції України гарантується судовий захист та забезпечується право кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань [2].

Це конституційне право не може бути скасоване або обмежене (ст. 22, 64 Конституції України). Не існує виключного переліку можливих та допустимих засобів захисту прав та інтересів осіб, вони лише не повинні суперечити закону. Отже, право на звернення до альтернативних методів забезпечується законом. Що стосується можливості впровадження медіації в господарський процес України, варто відзначити, що ст. 19 ГПК України «Основні положення досудового врегулювання спору» передбачає, що сторони вживають заходів для досудового врегулювання спорів за домовленістю між собою або у випадках, коли такі заходи є обов'язковими, згідно з законом. Ст. 222 ГК України передбачає, що учасники господарських відносин, що порушили майнові права або законні інтереси інших суб'єктів, зобов'язані поновити їх, не чекаючи пред'явлення їм претензії чи звернення до суду. У разі необхідності відшкодування збитків або застосування інших санкцій, суб'єкт господарювання чи інша юридична особа – учасник господарських відносин, чиї права або законні інтереси порушено, з метою безпосереднього врегулювання спору з порушником цих прав або інтересів, має право звернутися до нього з письмовою претензією, якщо інше не встановлено законом» [1].

До основних світових проблем, що спричиняють розвиток медіації, можна віднести – тривалість судових процесів, великі витрати на

ведення справ у судах, надмірна заформалізованість процедури, складнощі у правовому регулюванні. Не винятком є і Україна. Саме тому на сучасному етапі розвитку українського суспільства медіація цілком може розглядатися як один з перспективних та ефективних способів альтернативного вирішення конфліктів.

Враховуючи успішне застосування інституту медіації у багатьох країнах та курс на гармонізацію національного законодавства із законодавством Європейського Союзу, 15 липня 2020 року Верховна Рада України ухвалила в першому читанні підготовлений Мін'юстом проєкт закону №3504 «Про медіацію». Цим проєктом визначаються правові засади та порядок проведення медіації в Україні. Зокрема, передбачається, що:

- процедура медіації застосовуватиметься у будь-яких конфліктах (спорах), які виникають з цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних правовідносин, а також у кримінальних провадженнях;

- фізичні та юридичні особи зможуть звернутись до медіатора для проведення медіації як до звернення до суду, третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу, так і під час судового, третейського чи арбітражного провадження або під час виконання рішення суду, третейського суду чи міжнародного комерційного арбітражу;

- медіація провадитиметься за взаємною згодою сторін медіації відповідно до принципів добровільності; конфіденційності; незалежності та нейтральності, неупередженості медіатора; самовизначення та рівності прав сторін медіації;

- набути статус медіатора зможе будь-яка фізична особа, яка має вищу освіту та пройшла базову підготовку у сфері медіації в Україні або за її межами;

- підготовка у сфері медіації становитиме не менше як 90 годин навчання медіатора, у тому числі 45 годин практичного навчання, та включатиме теоретичні знання та практичні навички щодо принципів, порядку та методик проведення медіації, правового регулювання медіації, етики медіатора, ведення переговорів та врегулювання конфліктів (спорів);

- реєстри медіаторів зможуть вести об'єднання медіаторів, організації, що забезпечують проведення медіації, а також органи державної влади та органи місцевого самоврядування, які залучають медіаторів або послугами яких користуються [3].

Крім того, прикінцевими та перехідними положеннями проєкту Закону пропонується внести зміни, зокрема, до ГПК України, ЦПК України, КАС України, якими запропоновано, що під час підготовчого засідання суд з'ясує, чи бажають сторони провести

позасудове врегулювання спору шляхом медіації, право суду оголосити перерву у підготовчому засіданні у разі, якщо сторони прийняли рішення провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації, право суду зупинити провадження у справі у зв'язку з проведенням медіації, строк такого зупинення (на час проведення медіації, але не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали судом) та можливість зупинити провадження у справі на стадії її розгляду по суті.

Отже, для української правової системи законодавча ініціатива щодо впровадження нормативного регулювання інституту медіації є дуже важливим кроком. До беззаперечних плюсів медіації належать такі: швидкість процедури розгляду конфлікту, відсутність формалізму та гнучкість процесу медіації, повна конфіденційність, можливість сторін конфлікту впливати на результати його вирішення, можливість зберегти позитивні відносини з контрагентом в майбутньому, значна економія коштів на веденні судового процесу. Основними принципами, на яких ґрунтуватиметься майбутній інститут української медіації, є принцип добровільної участі, принцип активності та самовизначення сторін медіації; принцип незалежності та нейтральності медіатора; принцип конфіденційності інформації щодо медіації. Медіація є дуже ефективним альтернативним методом вирішення господарських спорів. Запровадження медіації в Україні сприятиме розвитку громадянського суспільства та формуванню культури цивілізованого вирішення спорів.

Література:

1. Господарський процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. С. 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення: 02.10.2020).

2. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. № 30. 1996. С. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 02.10.2020).

3. Про медіацію: проєкт Закону від 15.07.2020 № 3504. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=6887 (дата звернення: 02.10.2020).

4. Резнікова В. В. Медіація (посередництво) як спосіб вирішення господарських спорів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Юридичні науки»*. Вип. 90. 2012. С. 10–15.

5. Філіпп І. Ю. Інститут медіації як спосіб вирішення спорів у господарських правовідносинах. *Вісник Академії митної служби України. Серія «Право»*. 2014. № 2. С. 106–113.